

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. 470 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ 2.2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui ir Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“

Vilnius, 1994 m. liepos 15 d.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Algirdo Gailiūno, Zigmo Levickio, Vlado Pavilionio, Prano Vytauto Rasimavičiaus, Stasio Stačioko, Teodoros Staugaitienės, Stasio Šedbaro ir Juozo Žilio,

sekretoriaujant Rolandai Stimbirytei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovei Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Privatinės teisės skyriaus viršininkei Jadvygai Aleksaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnio pirmąja dalimi ir Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pirmąja dalimi, viešame Teismo posėdyje 1994 m. liepos 12 d. išnagrinėjo bylą Nr. 1/94 pagal pareiškėjo – Tauragės rajono apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. 470 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ 2.2 punktas atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnį ir įstatymą „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

Pareiškėjas – Tauragės rajono apylinkės teismas prašo Konstitucinį Teismą ištirti, ar Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. 470 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ 2.2 punktas atitinka Konstitucijos 23 straipsnį ir įstatymą „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“.

Teismas savo nutartyje ir teisėja paaiškinamajame rašte, neginčydamis įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ reikalavimų, jog Vyriausybė įstatymu yra įpareigota nustatyti išlikusio nekilnojamojo turto grąžinimo tvarką ir terminus, nurodo, kad „1993 m. gegužės 17 d. Vyriausybės nutarimo 2.2 punktas iš esmės pakeičia nuosavybės teisės atstatymo principus ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatą“.

Pareiškėjo nuomone, Vyriausybė, 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo 2.2 punktą išdėstė taip, jog pripažįstama, kad piliečiams nuosavybės teisė į gyvenamuosius namus jau yra atstatyta pagal rajonų (miestų) valdybų priimtus sprendimus. Kitaip sakant, piliečių teisės pagal minėtą įstatymą yra atstatytos, ir jie yra nuosavybės teise jiems priklausiusių gyvenamųjų namų ir kitų statinių savininkai. Šie piliečiai negali būti traktuojami kaip pareiškėjai ar prašytojai, nes jų nuosavybės teisė į pastatus atstatyta, pastatai grąžinti natūra, teisinė registracija atlikta ir jie yra jų savininkai. Vyriausybė, nutarimo 2.2 punktu įpareigodama rajonų (miestų) valdybas peržiūrėti sprendimus dėl nuosavybės teisių atstatymo, pažeidė piliečių subjektines nuosavybės teises, nes įgaliojo rajonų (miestų) valdybas panaikinti, pakeisti nuosavybės teises, kurios jiems, kaip buvusiems savininkams, yra atstatytos.

Pareiškėjas teigia, kad „atimti, panaikinti ar pakeisti nuosavybės teisės teisinius santykius gali tik teismas ir esant įstatyme nurodytoms vadoms. Šiuo atveju Vyriausybės nutarimo nuostata ir leidimas peržiūrėti nuosavybės teisės atstatymo klausimus rajonų (miestų) valdyboms (kitai sakant, nuosavybės teisės atėmimas, pakeitimas, nors ši nuosavybė atstatyta buvo ir pažeidžiant galiojančius įstatymus ir Vyriausybės nutarimus) yra negalimas ir prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui“.

Pareiškėjas aiškina, kad ginčijamas Vyriausybės nutarimas gana detalai reglamentuoja tam tikrų situacijų sprendimo būdus. „Kalbant apie šio nutarimo 2.2 punktą, teiginys „peržiūrėti“ niekaip neapspręstas ir suprantamas plačiąja prasme, t. y. kad nustačius nuosavybės teisės pažeidimo atvejus rajonų (miestų) valdybos peržiūri savo priimtus sprendimus (galbūt juos panaikina, pakeičia) ir praktiškai atima piliečių turtą, kuris buvo sugrąžintas priėmus pirmesnę

sprendimą dėl nuosavybės teisių atstatymo“.

Suinteresuoto asmens atstovė rengiant bylą teismo posėdžiui ir teismo posėdžio metu paaiškino, kad Tauragės rajono apylinkės teismas, spręsdamas ginčus dėl nuosavybės teisių atstatymo, turėjo vadovautis ne minėto Vyriausybės nutarimo 2.2 punktu, o įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“, reguliuojančio piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarką ir sąlygas, nuostatomis.

Pagal šio įstatymo 8 straipsnio antrąją dalį gyvenamųjų namų (arba jų dalių) grąžinimo tvarką ir terminus nustato Vyriausybė. Todėl Vyriausybė, vykdydama šį įstatymą bei Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. liepos 16 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įsigaliojimo ir taikymo tvarkos“ 12 punktą, parengė ir 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimu patvirtino „Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ tvarką (Vyriausybė 1993 m. gegužės 17 d. nutarimu pakeitė 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimu nustatytą tvarką).

Suinteresuoto asmens atstovės nuomone, „įgyvendindama minėtą tvarką bei turėdama pakankamai duomenų ir faktų, jog nagrinėjant piliečių prašymus bei priimant sprendimus dėl nuosavybės teisių atstatymo į gyvenamuosius namus (arba jų dalis) miestų (rajonų) valdybos ir kitos valstybės įgaliotos institucijos nesilaiko įstatymo dėl nuosavybės teisių atstatymo reikalavimų ir nevykdo šio įstatymo įgyvendinimo tvarkos, kuri nustatyta šio nutarimo skyriuje „Gyvenamųjų namų (arba jų dalių) grąžinimo“ nuostatų, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo 2.2 punktu ir pavedė šioms institucijoms peržiūrėti sprendimus dėl nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą juos patikslinant, papildant bei pašalinant pažeidimus, jeigu jie buvo padaryti atstatant nuosavybės teises“.

Iki Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo priėmimo sprendimai dėl nuosavybės teisių atstatymo dažniausiai buvo priimami nenurodant nuosavybės teisių atstatymo ar kompensacijos išmokėjimo už negrąžintą turtą būdo, nesupažindinant nuomininkų, gyvenančių buvusiems savininkams grąžintuose namuose, su visais jų teises garantuojančiais įstatymais bei galimybe laisva valia persikelti į konkrečiai nurodytas gyvenamąsias patalpas.

Taigi Vyriausybė 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo 2.2 punktu nenustatė papildomų sąlygų ar apribojimų, apsunkinančių gyvenamųjų namų (arba jų dalių) grąžinimą buvusiems savininkams, bet, vadovaudamasi Konstitucijos 29 straipsnio nuostata, jog įstatymui visi asmenys lygūs, siekė, kad būtų apgintos ne tik buvusių savininkų, bet ir nuomininkų teisės bei teisėti interesai.

Remdamasi išdėstytais argumentais, suinteresuoto asmens atstovė prašo pripažinti, kad Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į

išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ 2.2 punktas neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymui „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

1. Konstitucijos 23 straipsnio pirmojoje dalyje yra įtvirtinta nuostata, jog nuosavybė neliečiama, o antrojoje dalyje – kad nuosavybės teises saugo įstatymas. Šią konstitucinę nuostatą atitinka tai, kad nuosavybės teisių atstatymas yra sureguliuotas įstatymu.

Aukščiausioji Taryba 1991 m. birželio 18 d. priėmė įstatymą „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“, o Vyriausybė 1991 m. lapkričio 15 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“.

Seimas 1993 m. sausio 12 d. priėmė įstatymą „Dėl įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ pakeitimo“. Be to, Seimas 1993 m. sausio 19 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ pakeitimo“ įsigaliojimo ir taikymo“, pagal kurį Vyriausybė turėjo pakeisti poįstatyminius aktus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. gegužės 17 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. 470 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ (Žin., 1993, Nr. 17-440), kurio 2.2 punkte buvo nustatyta: „sprendimai dėl nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atstatymo, priimti nenurodant nuosavybės teisių atstatymo būdo bei pažeidžiant kitus tuo metu galiojusio įstatymo reikalavimus (daugiabučių namų nuomininkams nebuvo siūlomos kitos gyvenamosios patalpos ir kt.), turi būti peržiūrėti iki 1993 m. gruodžio 31 d. pagal sprendimų priėmimo metu galiojusius įstatymus ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus“.

2. Nagrinėjant šią bylą būtina įvertinti, ar ginčijamas 2.2 punktas pagal savo turinį bei pobūdį yra teisės norma, ar individualus aktas.

Norminiai aktai yra tie, kuriuose esama visuotinai privalomų bendro pobūdžio taisyklių, ir čia svarbiausia ne tai, kokia konkrečia žodine forma atitinkama taisyklė suformuluota, o tai, jog, remiantis teksto turiniu, būtų galima neabejotinai suprasti, kad kalbama apie tam tikriems subjektams skirtą nuorodą esant tam tikroms aplinkybėms veikti atitinkamu būdu (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas, Žin., 1994, Nr. 7-116).

Atsižvelgiant į tai ir įvertinus minėto Vyriausybės nutarimo ginčijamą 2.2 punktą, darytina

išvada, kad jo turinys visiškai atitinka teisės normos pobūdį. Tai patvirtina šiame punkte suformuluotas įsakmus nurodymas, kad sprendimai dėl nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo, priimti nenurodant nuosavybės teisių atstatymo būdo bei pažeidžiant kitus tuo metu galiojusio įstatymo reikalavimus, turi būti peržiūrėti.

Vyriausybės nutarimo 2.2 punktas pagal savo turinį yra bendro pobūdžio teisės norma, nes ji suteikia įpareigojimus visoms valstybės institucijoms, įgaliotoms savo sprendimais atstatyti piliečiams nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą natūra ar kompensuoti jį įstatymo nustatyta tvarka.

3. Teisės teorija ir teisės tradicijos leidžia daryti išvadą, jog teisinio reguliavimo srityje egzistuoja bendra taisyklė, kad teisės norma atgal negalioja. Tai reiškia, kad norminiai aktai paprastai netaikomi faktams ir teisinėms pasekmėms, atsiradusioms iki šių norminių aktų įsigaliojimo. Nagrinėjamu atveju teisiniai faktai jau buvo įvykę – rajonų savivaldybės buvo priėmusios teisės aktus dėl nuosavybės teisė atstatymo. Todėl ir aukščiausia valstybės valdymo institucija negalėjo poįstatyminio akto normomis įsiterpti į įvykusių teisinių faktų pagrindu atsiradusius teisinius santykius. Visi tokio pobūdžio ginčai turi būti sprendžiami tik Konstitucijos ir įstatymų nustatyta tvarka, t. y. juos turi spręsti teismas. Nutarimo priėmimo metu galiojo įstatymais nustatyta teisminė tokio pobūdžio ginčų dėl nuosavybės teisių atstatymo nagrinėjimo tvarka.

Nustačius įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“, Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ ir Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ reikalavimų pažeidimus, t. y. pažeistas piliečių ar juridinių asmenų subjektines teises ar įgaliotų valstybės institucijų įgaliojimus, su ieškiniu apginti šias teises į teismą įstatymo nustatyta tvarka kreipiasi atitinkami subjektai.

4. Konstitucijos 23 straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad nuosavybės teises saugo įstatymas. Taigi nuosavybės santykiai gali būti reguliuojami tik įstatymais, o ne poįstatyminiais aktais. Nuosavybės teisių į gyvenamuosius namus atstatymo sąlygos ir tvarka sureguliuotos Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“. Vyriausybės nutarimas yra poįstatyminis teisės aktas. Juo paprastai įgyvendinamos įstatymo normos, tačiau tokia teisės norma negali pakeisti paties įstatymo ir sukurti naujų bendro pobūdžio teisės normų, kurios savo galia konkuruotų su įstatymo normomis. Jis yra įstatymo normų taikymo aktas nepriklausomai nuo to, ar tas aktas yra vienkartinio (*ad hoc*), ar nuolatinio galiojimo.

Valstybės įgaliotai institucijai priėmus sprendimą grąžinti turtą natūra ar kompensuoti jį, jis

turi tokią juridinę reikšmę, kad nuo to momento buvęs savininkas įgyja savininko teises (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gegužės 27 d. nutarimas, Žin., 1994, Nr. 42-771).

Vadinasi, rajonų, miestų valdybų sprendimai dėl nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą turi būti ginčijami tik įstatymo nustatyta tvarka, o Vyriausybė, pavesdama šioms institucijoms peržiūrėti priimtus sprendimus, įgaliojo jas prieš savininko valią pakeisti savininkų nuosavybės teisės turinį.

Nutarimo ginčijamame 2.2 punkte esanti sąvoka „peržiūrėti“ suprantama kaip anksčiau priimto sprendimo dėl nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą, grąžintą nuosavybės teise, turinio apimties pakeitimas, t. y. savininko teisės turtą valdyti, naudoti, disponuoti juo apribojimas poįstatyminiu norminiu aktu. Tokį šios sąvokos supratimą patvirtina šio nutarimo 2.2 punkto normos įgyvendinimo praktika.

Vyriausybės nutarimo 2.2 punkto norma savo galia konkuruoja su įstatymu „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ ir prieštarauja Konstitucijos 23 straipsnio antrajai daliai ir šiam įstatymui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53, 54, 55 ir 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gegužės 17 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimo Nr. 470 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ 2.2 punktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio antrajai daliai ir Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Algirdas Gailiūnas

Zigmas Levickis

Vladas Pavilionis

Pranas Vytautas Rasimavičius

Stasys Stačiokas

Teodora Staugaitienė

Stasys Šedbaras

Juozas Žilys